

Hatvan éve történt

Már március 24-én elfogadta a Kormányzótanács a Vörös Hadsereg felállításáról intézkedő rendeletét. E szerint a proletariátus magyarországi osztályhadseregét „a szervezett munkásságból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletár katonákból” kell létrehozni. Önkéntes alapon, fizetéssel, lakáspénzzel, családi pótlékkal.

Március 26-án jelent meg a kormányzótanácsi rendelet az ipari, közlekedési, bányászati üzemek, pénzintézetek és lakóházak szocializálásáról. Gyorsan hozták meg a rendeletet és gyors volt a végrehajtás is.

Már március elején Hamburger Jenő kormánybiztos irányításával megindult Somogyban a „szociáldemokrata termelőszövetkezetek” alakítása. A földfoglалások, amelyekben az uradalmi cselédség járt az élen, egész márciusban folytatódtak. Úgy tűnt, hogy az április 3-i kormányzótanácsi rendelet, amely végre valóra váltva a Mindenkihez! kiáltvány ígéretét társadalmi tulajdonná nyilvánította a közép- és nagybirtokokat, erre a földfoglалó mozgalomra teszi rá a dicsőséges koronát.

A proletárdiktatúra kikiáltása feleslegessé tette a polgári demokratikus jellegű parlamenti választásokat és helyette — a március 31-i ideiglenes alkotmány választójogi paragrafusai alapján — április 1-én a kormányzótanács kiírta a tanácsválasztásokat a magyar közigazgatási területen.

A Bajor Tanácsköztársaságnak a sorsa a közép-európai proletárforradalomtól s legfőképpen ennek ausztriai lehetőségeitől függött. Ám, április 17-én nem sikerült a bécsi proletárok akciója; a szociáldemokraták megakadályozták a proletárdiktatúra kikiáltását. Ezután már a forradalmi helyzet tartósabb apálya következett Ausztriában.

21-én a románok elérték a Vix-vonalat, de nem álltak meg. Böhm Vilmos és Stromfeld Aurél kinevezése a tiszántúli hadsereghez már elkésztetnek bizonyult. 26-án a székely hadosztály letette a fegyvert. Az aznap összeült kormányzótanács a Tiszántúli feladása mellett döntött. A következő nap megindultak a jugoszlávok és a csehszlovákok is, a rutén földön létrejött a tervezett korridor, s ezzel megszűnt a két Vörös Hadsereg egyesülésének lehetősége.

Március 24.: A Vörös Hadsereg megalakulása. Szamuely Tibor beszél egy toborzógyűlésen

Március 26.: Szocializálás. A felfegyverzett proletárság megbízottai átvesszik az üzemeket

Április 3.: Földszocializálás. Hamburger Jenő, Móricz Zsigmond és Latinka Sándor külföldi újjáépítők társaságában egy Somogy megyei termelőszövetkezetben

Április 6—8.: Tanácsválasztások. Szavazásra indulók az egyik fővárosi szavazókörzet helyisége előtt, a mai Semmelweis utcában

Április 13.: A Bajor Tanácsköztársaság. Felvonulás München belvárosában

Április 16.: Román támadás. A munkás-tartalék-ereket is mozgósítják a proletárhaza és Budanest védelmében

A forradalmi kormányzó- tanács elnöke

100 éve született Garbai Sándor

Kiskunhalason, 1879. március 26-án született Garbai Sándor. Azok közé sorolható, akik a munkássztály igaz ügyének szószólóivá váltak ugyan, de később nem tudtak átlépni saját korlátaik és eltávolodtak attól az eszmétől, amelyre korábbi harcaik során feleltek.

A szegény kisiparos család gyermeke már nagyon fiatalon elkerült a szülői háztól, hogy a maga megélhetését biztosítsa és segítse családját is. A fővárosban talált munkát, az építőmunkások között. Már egész fiatalon — még nem volt húszéves sem — bekapcsolódott a munkásmozgalomba. Felfigyeltek a tehetséges, szépen beszélő fiúra és kisebb-nagyobb feladatokkal bízták meg: az építőmunkások bér- és sztrájkharcainak szószólója lett. Még a századforduló előtt 1897-ben megbízták a budapesti kőműves szakszervelet titkári teendőinek ellátásával. A Magyar Építőmunkások Országos Szövetsége (a MÉMOSZ) létrehozásában jelentős szerepet játszott; egy ideig elnöke, majd titkára volt. Már 1901-ben beválasztották a szociáldemokrata párt vezetőségébe. Szerkesztette az Építőmunkások című szakszorgalmi, amelyben számos írása jelent meg. A legtevékenyebb és leg-sokoldalúbb szociáldemokrata vezetők közé tartozott. Az MSZDP vezetőségének 1919. március 20-ig volt tagja. Közben a Munkásbiztosító Intézet elnöki, majd az Országos Munkásbiztosító Pénztár alelnöki, illetve elnöki tisztségét is betöltötte.

Koncepciója azonban inkább nevezhető kispolgárinak, mintsem marxistának. Úgy vélte, hogy a társadalmat felülről, csupán a választójoggal, a parlament összetételének megváltoztatásával is demokratikussá lehet tenni. A kommunista politikus nem értette meg, nem tudott felemelkedni a „bolsevik” eszméig. Ez nemcsak a tanácshatalom előtti időszakára, hanem későbbi életszakaszára is jellemző maradt.

A polgári demokratikus forradalom idején kormánybiztosi minőségben az Országos Lakásépítési Bizottság elnöke volt. Gondolkodásmódjában és megnyilvánulásaiban ebben az idő-

szakban is megmutatkozott a szociáldemokratára jellemző magatartás. A munkásmozgalom vezérkarának centrista és egyre jobboldalibbá váló szárnyához tartozott.

1919. március 21-én a dicsőséges magyarországi Tanácsköztársaság legnagyobb közjogi tisztjével bízták meg. Március 21-től augusztus 1-ig a Forradalmi Kormányzótanács, majd a megalkult Szövetséges Központi Intézőbizottság elnöke. A proletárdiktatúra megdöntése után a hatnapos Peidl-kormányban elvállalta a közoktatásügyi miniszteri tárcát. Későbbi visszaemlékezéseiben erre a szerepére utalva az is elhangzott róla, hogy „festett bábfigura” volt.

A felülkerekedett ellenforradalom elől emigrációba ment. Előbb Ausztriában, majd Csehszlovákiában, végül Franciaországban telepedett le. Már Bécsben bekapcsolódott a baloldali „Világosság”-csoport tevékenységébe, de hamarosan kivált; és létrehozta az Előrecsoportot, amelynek „Előre” című lapját is szerkesztette négy éven át. Az emigrációban az ausztrómarxizmus híve lett és egyre messzebb került a munkásmozgalomtól. Tagadta a forradalom szükségességét és nem helyezte a kapitalizmus felszámolását.

A második világháború után Párizsban ismét be akart kapcsolódni az ott létrehozott, szintén Világosság nevű csoport munkájába, de a forradalmi munkásmozgalom nem fogadta őt vissza többé soraiba. 1947. július 8-án hunyt el Párizsban.

A jobboldalivá lett szociáldemokrata vezetők felett a történelem már ítéletet mondott. Garbai Sándor neve mégis ott van a haladást elősegítők névsorában, mert életének első szakaszában, mint következő szociáldemokrata, úttörő munkát végzett a munkáspárt szervezésében, a munkások felvilágosításában, a szocialista tanok terjesztésében. Ő is hozzájárult ahhoz, hogy a század elején Magyarországon teret nyert a marxizmus eszméje, kialakult a munkássztály öntudata, amely az első magyar proletárállam időszakában teljessé vált ki.

VIDA SÁNDOR

Katona Judit

Elégia

Nyújtsd át kezéd a takarón,
fagytól félnek a kertek.
Tükrét leejti, úgy oson,
az ifjúság holnap elmegy.

Köszönj el tőlem este. Kinn
virágok arca sápad.
Dér csipkéz egék bokrain
s holdkés sikklik az ágnak.

Elmegy holnap az ifjúság,
közelebb lép az este
s gerincem széthullt gyöngyeit
nem lesz, ki összeszedje.

Polner Zoltán

Bájosló

Aranyszállal szegett tenger,
napfényből szőtt tiszta vászon.
Héthatáron túl ha vettem,
hoztam haza emlékezni.
Lángot vet, ha felterítem,
örvénylik, ha elsimítom.
Mintha anyám kezét látnám:
kezében az ég szín abrosz
rázza s apró kenyérmorzsák.
Mint csillagok nyári éjben.
Adom inkább ajándéknak:
dajkáljanak fiút benne,
pólyáljanak bele kislányt.
Hadd tudja meg fiam, lányom
aranyszállal szegett tenger
hoztam nekik Odesszából.